

Quarterly Journal of Village and Space Sustainable Development

Winter 2024, Vol.4, No.4, Serial Number 16, pp 113-131

doi 10.22077/vssd.2023.6244.1180

Identifying Effective Structures Influencing the Role of Culinary Tourism in the Sustainable Development of Rural Settlements in Mazandaran Province

Erfaneh Hosseinzadeh¹, Ali Shamsoddini^{2*}, Ribaz Ghorbani nezhad³, Ali Tavakolan⁴

1. PhD student of Geography and Rural Planning, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

2. Associate Professor of Geography, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Political Geography, Science and Research Unit, Islamic Azad University.

4. Assistant Professor, Department of Geography and Urban Planning, Science and Research Unit, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

*Corresponding author, Email: ali.shamsoddini@yahoo.com

Keywords:

Food tourism, Sustainable development, Mazandaran villages, Interpretive-structural modeling.

Abstract

Tourism development in rural areas serves as a fundamental element and a crucial solution to rescue villages from poverty, migration, and various social and economic challenges. With the decline of traditional industries as primary income sources for rural communities, alternative strategies are imperative to bolster economic resources for community development. Currently, culinary tourism has gained significant importance among various forms of rural tourism. The objective of this research is to identify the structures and delineate relationships among the components of culinary tourism contributing to the sustainable development of rural settlements in Mazandaran province. Information for this study was gathered through library research, employing qualitative and quantitative data classification. Data collection instruments included interviews and questionnaires targeting experts, including managers and senior professionals from the General Department of Cultural Heritage, Handicrafts, and Tourism in Mazandaran Province. The interpretive-structural modeling method, utilizing qualitative methods and content analysis, was applied to create a model illustrating the role of culinary tourism in the sustainable development of rural settlements in Mazandaran province. Subsequently, the MICMAC software was utilized to assess the degree of influence and effectiveness among variables. Results indicate that at the tenth level of the model, the "government support" structure holds a foundational role, initiating sustainable development in villages and extending its influence to other structures. Ultimately, at the first level of the model, the "social structure" emerges as a result of interactions between previous-level structures, culminating in the sustainable development of the village.

Received:

29/Mar/2023

Revised:

29/May/2023

Accepted:

27/Oct/2023

How to cite this article:

Hosseinzadeh, E., Shamsoddini, A., Ghorbani Nezhad, R., & Tavakolan, A. (2024) Identifying Effective Structures Influencing the Role of Culinary Tourism in the Sustainable Development of Rural Settlements in Mazandaran Province. *Village and Space Sustainable Development*, 4(4), 113-131. [10.22077/vssd.2023.6244.1180](https://doi.org/10.22077/vssd.2023.6244.1180)

فصلنامه روستا و توسعه پایدار فضا

دوره چهارم، شماره چهارم، پیاپی شانزدهم، زمستان ۱۴۰۲، شماره صفحه ۱۳۲-۱۱۳

10.22077/vssd.2023.6244.1180 doi

شناسایی سازه‌های مؤثر بر نقش گردشگری خوراک در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان مازندران

عرفانه حسین‌زاده^۱، علی شمس‌الدینی^{۲*}، ریاز قربانی‌نژاد^۳، علی توکلان^۴

۱. دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۲. دانشیار گروه جغرافیا، عضو هیات علمی واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

۳. استادیار گروه جغرافیای سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۴. استادیار گروه جغرافیای و برنامه‌ریزی شهری، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

* نویسنده مسئول، ایمیل: ali.shamsoddini@yahoo.com

چکیده:

توسعه گردشگری در مناطق روستایی عنصری اساسی و یکی از راه‌های نجات روستاها از فقر، مهاجرت و مشکلات اجتماعی و اقتصادی به شمار می‌رود. با افول صنایع سنتی به عنوان منابع درآمدی جوامع روستایی، این جوامع می‌بایست ابزار جایگزینی را جهت تقویت منابع اقتصادی برای توسعه جوامع خود بیابند. در حال حاضر بین انواع گردشگری روستایی، گردشگری خوراک اهمیت بسیاری پیدا کرده است. توسعه این بخش از گردشگری علاوه بر حفظ سنت‌ها و اصالت محلی سبب توسعه همه‌جانبه و پایدار در نواحی روستایی می‌شود. در این میان شمال کشور و استان مازندران به سبب موقعیت اقلیمی خاص و تسهیلات گردشگری ارزان، تبدیل به یکی از اصلی‌ترین نقاط گردشگری کشور شده است که یکی از عوامل جذاب برای گردشگران این ناحیه، فرهنگ غذایی بومی این استان است. مسأله نگارنده شناسایی مجموعه عوامل و سازه‌های مؤثر بر نقش گردشگری خوراک در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان مازندران است. هدف اصلی این پژوهش شناسایی سازه‌ها و تعیین روابط بین مؤلفه‌های گردشگری خوراک و توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان مازندران می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات به صورت مطالعات کتابخانه‌ای می‌باشد. داده‌های این تحقیق در دو بخش کیفی و کمی طبقه‌بندی شدند. ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه و پرسشنامه است. جامعه مورد بررسی این تحقیق، خبرگان شامل مدیران و کارشناسان ارشد اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران می‌باشند. برای ایجاد مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی استان مازندران از روش مدلسازی تفسیری-ساختاری که سازه‌های آن از طریق روش کیفی و به شیوه تحلیل محتوا شناسایی شد استفاده شده است. در ادامه با استفاده از نرم افزار میک مک میزان اثرگذاری و اثرپذیری متغیرها بر یکدیگر مشخص شده است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد در سطح دهم مدل، سازه "حمایت دولت" قرار گرفته است که زیر بنای مدل می‌باشد و توسعه پایدار روستاها از این سیاست شروع و به سایر سازه‌ها سرایت می‌کند. در نهایت، در سطح اول مدل، سازه "ساختار اجتماعی" قرار دارد که حاصل روابط بین سازه‌های سطوح ما قبل خود بوده و منتج به توسعه پایدار روستا می‌شود.

واژگان کلیدی:

گردشگری خوراک، توسعه پایدار، روستاهای مازندران، مدلسازی تفسیری-ساختاری.

تاریخ ارسال:

۱۴۰۲/۰۱/۰۹

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۲/۰۳/۰۹

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۲/۰۸/۰۵

۱- مقدمه

یکی از برنامه ریزی‌هایی که در خصوص توسعه نواحی روستایی در سال‌های اخیر در کشورمان مورد توجه قرار گرفته است، گردشگری روستایی است. امروزه گردشگری روستایی یکی از مهم‌ترین اشکال گردشگری است زیرا منبع ارزشمندی برای ایجاد درآمد و اشتغال است و می‌تواند ابزار مهمی برای توسعه اجتماعی و اقتصادی جوامع روستایی به منظور حفاظت از محیط زیست که شرط لازم برای آن است باشد (Zhang & Allagui, 2022). گردشگری یکی از مهمترین رویکردهای ملل مختلف به منظور توسعه پایدار است. از این رو، توجه بیشتر به انواع گردشگری می‌تواند نقش مهمی در اقتصاد بازی کند (خوشه بست و همکاران، ۱۴۰۰: ۱).

امروزه بین انواع گردشگری روستایی، گردشگری غذا اهمیت بسیاری پیدا کرده است؛ زیرا نیاز به تغذیه و مواد غذایی، نیاز روزمره حیاتی انسان‌هاست و بخش مهمی از نیاز و تقاضای گردشگری را در مقاصد گردشگری تشکیل می‌دهد. در واقع غذا ترکیبی از جنبه‌های مختلف فرهنگی، اجتماعی، بیولوژیکی و گردشگری مقاصد را نمایان می‌سازد. (Aslimoski & Gerasimoski, 2012: 537) استان مازندران به دلیل شرایط اقلیمی خاص خود دارای روستاهای زیادی است که اغلب روستاییان به فعالیت‌های اقتصادی سنتی نظیر زراعت و دامپروری در آن مشغول بوده و هستند اما امروزه اتکا به شیوه‌های سنتی کسب درآمد کافی نبوده و باید به دنبال راه‌هایی از جمله توجه و اهمیت دادن به گردشگری برای رسیدن به درآمدی پایدار بود. از آنجا که غذا یکی از مهم‌ترین بخش‌های سفر است شایسته است به آن به عنوان فرصتی برای دستیابی به توسعه همه جانبه و پایدار مناطق روستایی نگریسته شود. هر ساله گردشگران زیادی از سرتاسر کشور خصوصاً پایتخت برای گذران اوقات فراغت خود به این استان سفر کرده و در مناطق خوش آب و هوای روستایی آن تعطیلات را سپری می‌کنند و بخشی از سفرشان را به مزه و امتحان کردن خوراکی‌های محلی اختصاص می‌دهند. طبق گزارش سازمان جهانی گردشگری، گردشگران حدود ۳۰ درصد از بودجه یک سفر را صرف غذا می‌کنند. اما این گردشگران چه کسانی هستند؟ طبق تعریف انجمن جهانی گردشگری غذایی، گردشگران خوراک یا آشپزی به کسانی گفته می‌شود که در تجربه‌های غذا یا نوشیدنی (بالتر و فراتر از غذاخوری استاندارد) شرکت می‌کند. به گفته همین منبع، ۵۳ درصد از مسافران تفریحی نیز مسافران غذا هستند (World Food Travel Association, 2022). گردشگری غذایی می‌تواند به منافع اقتصادی فراوانی منجر شود، و بسیاری آن را ابزاری برای توسعه روستایی قلمداد کرده‌اند که می‌تواند به تحرک اقتصاد یاری رساند و از مشاغل موجود حمایت کند و همچنین باعث ایجاد شغل شود (Azman, 2012: 53-54).

با توجه به حجم مبادلات اقتصادی بالای گردشگری در منطقه‌ی مورد پژوهش و بنیادین بودن امر خوراک، بررسی دقیق این امر و نحوه‌ی تعامل گردشگران با افراد محلی در امر غذا می‌تواند در زمینه‌ی ژرف اندیشی تعامل فرهنگی، نمونه‌ی شاخصی باشد. از آنجایی که با بازار بسیار سودآور و گسترده‌ای مواجهیم، نگاه انتقادی به نحوه‌ی تعاملات، برای شناساندن جنبه‌های مخرب فرهنگی اهمیت زیادی می‌یابد. در شرایط بحرانی اقتصادی و معیشتی پیش رو، اهتمام به گردشگری که بر پایه سبک زندگی و فرهنگ غذایی جوامع کوچک مقیاس در استان مازندران توان شکل‌گیری دارد، این ظرفیت بالقوه را داراست که فرآیند بازاریابی مناسبی را برای گروه‌های جمعیتی درون استانی که با سنت غذایی بکر منطقه فاصله گرفته‌اند را به خود جلب نماید و در سطوح بعدی تبدیل به عنصری جذاب در کنار سایر ویژگی‌های منحصر به فرد منطقه شود تا گردشگرانی در مقیاس ملی و فراملی را جذب کرده و عنصری مولد از منظر اقتصادی باشد. همینطور از منظر اجتماعی می‌تواند از مهاجرت‌های روزافزون و خالی شدن روستاها از سکنه جلوگیری کرده و سبب حفظ هویت بومی شود و عدالت اجتماعی را به همراه داشته باشد. از منظر کالبدی موجبات عمران و توسعه روستاها را فراهم کند و در نهایت از دید زیست محیطی حفاظت از میراث طبیعی و محافظت از محیط زیست را به همراه داشته باشد. بنابراین شناسایی عواملی که می‌تواند به واسطه آن از گردشگری خوراک در جهت توسعه پایدار روستاها استفاده کرد اهمیت زیادی خواهد داشت. هر چند رسیدن

به توسعه روستایی پایدار از طریق گردشگری خوراک نیازمند برنامه ریزی اصولی و نظارت بر اجرای آن است اما با به ثمر رسیدن آن بسیاری از مشکلات روستاها هموار شده و رونق همه جانبه را در روستاها شاهد خواهیم بود.

۲- بنیان نظریه‌ای

در ادبیات توسعه و رویکردهای وابسته به آن مبحث کیفیت محیطی و تلاش در جهت ارتقاء این شاخص در سطوح جوامع شهری و روستایی از اهمیت بسزایی برخوردار است. چه بسا که بهبود وضعیت اقتصادی، اجتماعی، خدماتی و زیست محیطی سکونتگاه‌های انسانی در قالب افزایش کیفیت محیطی در این گونه نواحی نقش تعیین کننده‌ای در پیشرفت و تعالی جامعه دارد. در این بین توجه به کیفیت محیط به ویژه در نقاط روستایی که برپایی و روند گسترش آن‌ها پیوندی مستحکم با طبیعت دارد از توجه و اهمیت شایانی در برنامه‌ریزی‌ها برخوردار می‌باشد (فاضل نیا و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۹۵). از آغاز قرن بیست و یکم، برنامه ریزی گردشگری روستایی به واسطه گنجاندن گردشگری غذا تقویت شده است (Schlüter, 2011: 78). گردشگری غذا در محیط‌های روستایی به عنوان موتور بالقوه اقتصادی روستایی قلمداد می‌شود (Murray & Haraldsdóttir, 2004: 1).

در اکثر ارزیابی‌های به عمل آمده از توسعه گردشگری در کشورهای در حال توسعه، تاثیرات اقتصادی مهم‌تر از ملاحظات دیگر است (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۱: ۶۲). در کشورهای صنعتی، توسعه صنعت گردشگری موجب تنوع درآمدها و کاهش ناهماهنگی در اقتصاد محلی - منطقه‌ای می‌گردد و در کشورهای در حال توسعه، فرصتی برای صادرات ایجاد می‌کند، که نرخ رشد آن از اشکال سنتی صادرات بیشتر است (MAF Achievement Fund, 2009: 79-95).

اثرات اجتماعی گردشگری، تغییراتی است که در شیوه زندگی مردم جامعه میزبان گردشگر رخ می‌دهد و این تغییرات بیشتر به سبب تماس مستقیم اهالی و ساکنان آن دیار و گردشگران صورت می‌گیرد و مقصود از اثرات فرهنگی تغییراتی است که در هنر، آداب و رسوم و معماری مردم ساکن جامعه میزبان رخ می‌دهد این تغییرات بلندمدت است و در نتیجه رشد و توسعه صنعت گردشگری رخ خواهد داد (گی، ۱۳۹۰).

محیط زیست نواحی روستایی یکی از منابع اصلی گردشگری روستایی به شمار می‌آید که از زمان‌های گذشته همواره مورد استفاده شهرنشینان و دیگر گردشگران جهت تفریح و برآورده ساختن سایر انگیزه‌های آنان می‌شود. بنابراین گسترش و توسعه گردشگری در نواحی روستایی، خواه ناخواه اثرات و پیامدهایی بر محیط زیست به جای خواهد گذاشت و می‌تواند مشکلات و مسائل زیادی را برای مردم نواحی روستایی همانند تخریب جنگل‌ها، تراکم و ازدیاد زباله، ایجاد سر و صدا، از بین بردن مزارع و باغات و یا بلعکس می‌تواند تاثیرات مثبتی همچون حفاظت از محیط زیست، حفاظت از اماکن تاریخی و احیای مجدد آنها و ایجاد امکانات و خدمات زیربنایی و روبنایی و غیره داشته باشد (Norris & Winston, 2007: 25-28). نقش عمده‌ای که غذاها در گردشگری ایفا می‌کنند ابزار موثری برای ترویج و تبلیغ یک مقصد گردشگری می‌تواند باشد (Hjalager & Richards, 2002). غذا به عنوان یک جاذبه در بازاریابی مقصد است. غذا و نوشیدنی ترکیبات حیاتی تجربه گردشگری هستند. غذا به طور خاص یکی از عناصر ضروری تجربه گردشگری است (Hall et al, 2003: 1). غذا، گردشگرانی با تجربه نو و فرصت برای عمیق‌تر شدن در سنت‌ها و فرهنگ محلی فراهم می‌کند. بنابراین به خاطر فواید گردشگری غذا، چنین علاقه‌ای بین محققان ایجاد شد تا در عمق بزرگتر تحقیق کنند (Su & Wall, 2014). غذا یک بخش بی‌نهایت مهم، از فرهنگ یک منطقه است (Yurtseven, & Kaya, 2011: 263). فرهنگ غنی و موقعیت جغرافیایی خاص، دو عامل اصلی در پیدایش غذاهای متنوع و رنگارنگ در بعضی مناطق شده است. این تنوع غذا، می‌تواند به عنوان پتانسیلی بزرگ در بخش گردشگری عمل نماید، امروزه گردشگری غذا به عنوان یکی از راهکارهای جذب گردشگر در جهان به شمار می‌رود (میرتقیان و غریبی، ۱۳۹۲: ۱).

از آنجا که گردشگری غذا، نوعی گردشگری فرهنگی به شمار می آید ولی متأسفانه در کشورمان با وجود رونق بخش گردشگری و برخورداری از مواد غذایی محلی و سنتی، هنوز به گردشگری غذایی توجه نشده است، نتیجه عدم آگاهی از غذاهای سنتی و محلی و عدم سرمایه گذاری در بخش صنعت گردشگری، زمینه فراموش کردن سنتها و فرهنگ گذشتگان را ایجاد خواهد کرد. با توجه به اینکه در کشور ما توجه به توسعه و گسترش گردشگری فرهنگی بیشتر مورد نظر است، توسعه این بخش می تواند در تحرک و پویایی و توسعه همه جانبه و پایدار کشور نقش موثری ایفا کند (سرور و همکاران، ۱۳۹۶: ۷۵). سیمز^۱ (۲۰۰۹) بیان کرده است که مواد غذایی محلی، به علت میل افراد به تجربه اصالت مقصد، تأثیر مهمی در ایجاد تجربه های پایدار برای گردشگر دارند و با توجه به استدلال های انجام شده این گونه بیان می کند که غذاهای محلی به طور بالقوه، باعث افزایش بازدیدکنندگان یک منطقه و ارتباط آنان با فرهنگ آن منطقه می شود (نیک رفتار و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۴).

مطالعات نشان می دهند که گردشگری غذا به طور عام و گردشگری غذای بومی به طور خاص تا حدود زیادی خارج از دامنه مطالعات و برنامه های گردشگری قرار دارند. این در حالی است که تنوع اقلیمی و فرهنگی موجود در ایران فرصت های ارزشمندی را در این باره به ما عرضه کرده است. البته باید توجه داشت که این تنوع به خصوص در رابطه با پدیده های فرهنگی به میان آمده و در جامعه در حال توسعه ایران به علت تغییرات فرهنگی و اجتماعی در خطر محو شدن از اذهان و زندگی روزمره مردم است (امین و دادرس، ۱۳۹۴: ۷). لیانگ در بررسی های خود به این مسئله پی برد که بسیاری از مقاصد گردشگری، خصوصاً در کشورهای توسعه یافته، جاذبه های غذایی خود را توسعه داده اند، به این دلیل که غذاها یکی از جاذبه های مهم برای مردمی است که سفر می کنند. بنابراین با در نظر گرفتن تأثیر اقتصادی بسزایی که گردشگری غذا در مقاصد گردشگری می گذارد، توجه زیادی به این بخش می شود. ویژگی های منحصر به فرد این تجربه گردشگری برخلاف اشکال دیگر تجارب گردشگری این است که به گردشگران اجازه می دهد تا برای لذت بردن از سفر از حواس پنج گانه خود استفاده کنند (نیک رفتار و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۳).

به گفته بوژکوسکا^۲ (۲۰۱۴) تجربه کردن غذاهای محلی یکی از جنبه های کاربردی برای شناخت فرهنگ هر منطقه است. تفاوت های فرهنگی در آماده سازی، پختن، سرو کردن و نحوه خوردن غذا تأثیر می گذارد. به همین دلیل گردشگر در طول سفر دانش جدیدی درباره سبک غذای محلی منطقه به دست آورده و با غذاهای جدیدی مواجه می شود که به احتمال زیاد در محل زندگی اش ندیده است. بنا به نظر ماک^۳ و همکاران (۲۰۱۲) مسلم است که مواد اولیه غذایی در اکثر نقاط دنیا تقریباً مشابه است، ولی آنچه موجب بیشتر تفاوت ها شده نحوه ترکیب مواد با یکدیگر و نحوه پخت آنهاست. به عبارت دیگر، انسان ها معمولاً بنابر ذائقه های خود، که بر اثر عوامل گوناگون فرهنگی و محیطی بر آنها تحمیل شده، دست به انتخاب و پخت و صرف غذا می زنند و آن را در گذر زمان تبدیل به عادات غذایی و نهایتاً فرهنگ غذایی می کنند و در واقع با هنر آشپزی خود پاسخی فرهنگی به یک نیاز زیستی می دهند.

در بسیاری از برنامه های توسعه روستایی، برنامه های عملیاتی شامل ترویج محصولات معمولی یا سنتی که معمولاً به عنوان "محصولات محلی" شناخته می شوند، مورد نظر قرار گرفته است. ارتقای محصولات محلی می تواند به عنوان بخشی از برنامه گسترده تر برای ترغیب توسعه منطقه ای به خدمت گرفته شود. با توجه به گسترش بازار رو به رشد غذا و تمایل شدید گردشگران به مصرف غذاهای محلی، گردشگری غذا می تواند در ترویج و رشد محصولات محلی و نهایتاً دستیابی به توسعه روستایی و منطقه ای نقش بسزایی ایفا کند (Londoño, 2010: 10). به نظر می رسد که گردشگری مواد غذایی

¹ Sims

² Buczkowska

³ Mak et al

محلی در مقایسه با گردشگری کشاورزی سهم بالقوه بیشتری در توسعه اقتصادی جوامع روستایی دارد. گردشگری مواد غذایی محلی ارتباط میان بخش‌های متعدد را در اقتصاد محلی فراهم می‌سازد، حال آنکه گردشگری کشاورزی به دلیل آنکه اغلب مستقل است و به صورت خصوصی فعالیت می‌کند، سهم کمتری در توسعه اقتصادی نواحی روستایی دارد (Dougherty et al, 2013:3).

امروزه گردشگری، غذا را نیز تحت‌تاثیر قرار داده است. غذا به عنوان اولین نیاز بشر صرفاً در مواد غذایی خلاصه نمی‌شود. این ماده مغذی، فرهنگی است که جای خود را بین فرهنگ و آداب و رسوم مردم بومی هر منطقه پیدا کرده است (Horng & Tsai, 2012:76). مقاله "مصرف تجربیات یا تجربه مصرف؟ مقدمه‌ای بر گردشگری طعم و مزه" نوشته هال^۱ و همکاران (۲۰۰۳)، بیان می‌کند گردشگران خوراک از مکان‌هایی که غذا در آن تولید می‌شود (محل‌های تولید اولیه یا ثانویه) بازدید می‌کنند، یا در رویدادهای مواد غذایی، جشنواره‌ها و نمایش‌های آشپزی مشارکت می‌ورزند، یا در هر شکلی از فعالیت که چشیدن غذا در آن نخستین انگیزه‌ی سفر است، حضور می‌یابند.

فانتین^۲ (۲۰۲۲) در مقاله‌ای با عنوان "آینده گردشگری غذا در جهان پس از کووید ۱۹: بینش‌هایی از نیوزلند"، نتیجه می‌گیرد که رویه‌های آشکاری در بخش غذا و گردشگری قبل از همه‌گیری کووید ۱۹ وجود داشته که در طول قرنطینه تشدید شده است و احتمالاً بر تنظیم مجدد گردشگری در مسیر انعطاف‌پذیرتر و احیاکننده‌تر تأثیر می‌گذارد. سه گرایش بالقوه در گردشگری غذا و نوشیدنی با نام‌های «بازگشت به اصول اولیه»، «ارزش دادن به مردم محلی» و «غذا برای رفاه» شناسایی شده‌اند.

حسینی (۱۳۹۸) در مقاله‌ای تحت عنوان "بررسی نگرش گردشگران نسبت به غذاهای محلی بومی در مازندران" بیان می‌کند که نگرش گردشگران نسبت به غذای محلی تحت تأثیر عوامل انگیزشی، روان‌شناختی و توجه گردشگران به عامل ارزش به اجتماع بومی بوده است. این مطالعه نشان داد غذای محلی می‌تواند نقش عمده‌ای در گرایش گردشگران به سفر داشته باشد و برای اقتصاد محلی و حفظ فرهنگ محلی بسیار کارآمد باشد. گردشگران غذا را به عنوان فاکتور اصلی سفر می‌دانستند و ابراز کردند که تجربه غذای محلی نوعی از فعالیت آنها در ورود به فرهنگ محلی-بومی است.

ایزدی (۱۳۹۴) در مقاله‌ای تحت عنوان "گردشگری غذا، فرصتی برای توسعه‌ی پایدار روستایی در ایران" بیان می‌کند با وجود برخورداری از تنوع مواد غذایی محلی و سنتی، هنوز به گردشگری غذا توجه چندانی نشده است؛ حال آنکه رشد و توسعه این بخش می‌تواند در تحرک و پویایی و توسعه‌ی همه‌جانبه و پایدار جوامع روستایی کشور نقش موثری ایفا کنند. یافته‌های این بررسی نشان می‌دهد که گردشگری غذا در اغلب کشورهای که در برنامه‌ریزی‌های خود بدان توجه مناسب کرده‌اند، توانسته است آثار مثبتی در توسعه‌ی پایدار روستایی و منطقه‌ای ایجاد کند و منجر به رونق اقتصادی و شکل‌گیری هویت منحصر به فرد برای این جوامع شود. بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که کشور ایران قابلیت‌های زیادی در زمینه گردشگری غذا دارد و با رفع چالش‌ها و مشکلات موجود در این خصوص می‌توان از کارکردهای این نوع گردشگری در جهت توسعه‌ی پایدار روستایی کشور بهره برد.

زمانی کاسمانی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای با عنوان "بررسی نقش غذای محلی در توسعه گردشگری با تمرکز بر بازاریابی و توسعه اقتصادی" به این نتیجه دست یافتند که خوراک محلی یکی از ویژگی‌های متمایزکننده برای مقاصد به شمار می‌رود و می‌تواند سبب افزایش بازدیدکننده، رشد دیگر بخش‌های اقتصادی و ترویج مشاغل پایدار شود.

در مقاله جعفری مهرآبادی و همکاران (۱۳۹۶) تحت عنوان "مدل‌یابی ساختاری-تفسیری عوامل مؤثر بر توسعه‌ی گردشگری غذا (مطالعه‌ی موردی: شهر رشت)" اشاره می‌شود به اینکه امروزه گردشگری غذا به یکی از گونه‌های گردشگری

¹ Hall et al

² Fountain

تبدیل شده است که کشورهای بسیاری به اهمیت آن به عنوان یکی از منابع جذب گردشگر پی برده‌اند. هدف اساسی پژوهش، شناسایی مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر توسعه گردشگری غذا در شهر رشت بوده است. نتایج حاصل از این پژوهش گویای این است که دو عامل تهیهی غذای سالم و رعایت اصول بهداشتی در مراحل مختلف تهیهی آن و نیز داشتن اصالت غذایی در سطح زیرین قرار گرفته‌اند. از پیشنهادات اصلی در جذب گردشگر توجه جدی به تهیهی غذا و رعایت اصول بهداشتی در مراحل مختلف سرو آن و افزایش کیفیت غذاهای محلی و ایجاد تنوع و طعم در آن است. در مقاله "شناسایی عوامل مؤثر بر گردشگری غذاهای محلی در استان گیلان" نوشته نیک رفتار و همکاران (۱۳۹۷)، چهار عامل مؤثر بر گردشگری غذا شناسایی شده که شامل فرهنگ پذیرایی خاص محلی، شخصیت گردشگر و عوامل انگیزشی و سلامت است. نتایج حاکی از آن است که فرهنگ پذیرایی خاص محلی و عوامل انگیزشی به ترتیب بیشترین اثر را در مصرف غذاهای محلی توسط گردشگران در استان گیلان دارند.

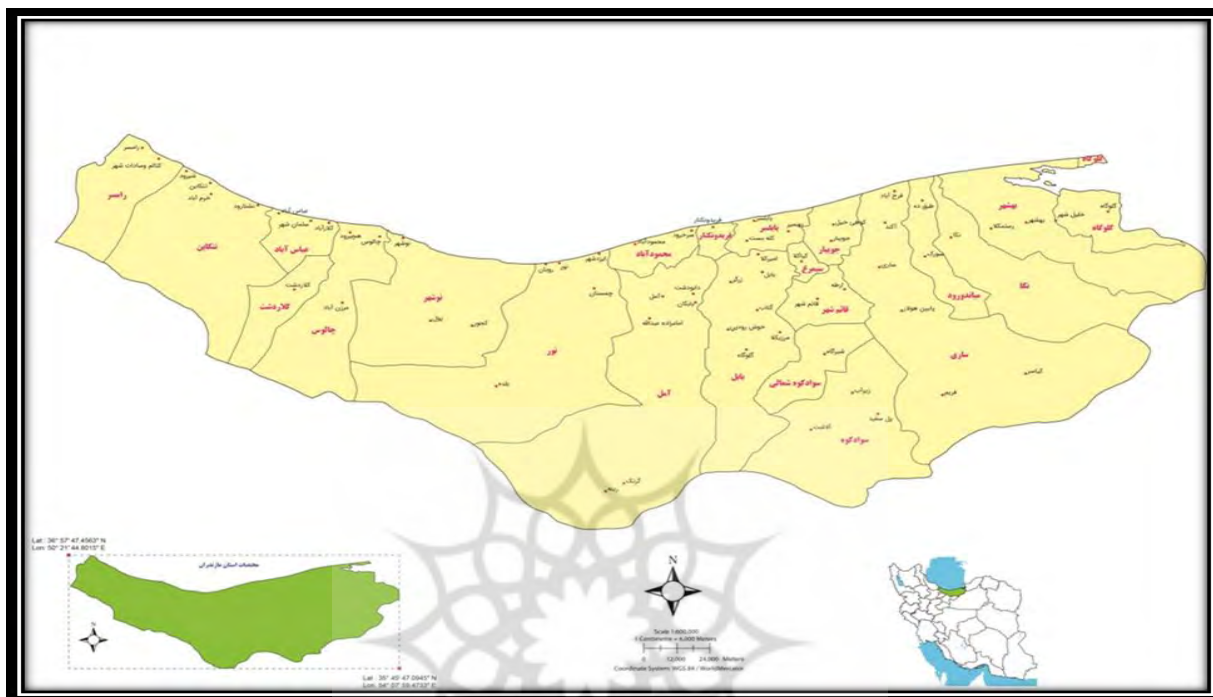
۳- روش، تکنیک‌ها و قلمرو

این تحقیق از منظر هدف کاربردی (توسعه‌ای) است زیرا توسعه دانش کاربردی در زمینه گردشگری خوراک و نقش آن در توسعه پایدار سکونتگاه‌های روستایی را انجام می‌دهد. روش تحقیق پژوهش از منظر نوع داده‌ها آمیخته (کیفی-کمی) است. در بخش کیفی از روش تحلیل محتوا و در بخش کمی از مدلسازی تفسیری-ساختاری استفاده شده است. روش‌های جمع آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است. روش جمع آوری داده‌ها میدانی و با استفاده از ابزار مصاحبه و پرسشنامه است. جامعه مورد بررسی این تحقیق، خبرگان شامل مدیران و کارشناسان ارشد اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران می‌باشند. از آنجایی که تحقیق حاضر در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است، بنابراین، نمونه آماری در دو بخش انتخاب شده‌اند. در بخش کیفی تعداد ۹ نفر از خبرگان شامل مدیران و کارشناسان ارشد اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان مازندران با روش نمونه گیری غیراحتمالی هدفمند با استفاده از تکنیک گلوله برفی انتخاب شده‌اند. در بخش کمی تعداد ۲۰ نفر از خبرگان شامل مدیران و کارشناسان ارشد جهت بخش مدلسازی تفسیری-ساختاری انتخاب شده‌اند.

جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل محتوا با استفاده از تکنیک کدگذاری و در بخش کمی از روش مدلسازی تفسیری-ساختاری برای تعیین روابط بین ابعاد مدل استفاده شده است. روایی و پایایی ابزار جمع آوری داده‌ها:

- روایی محتوایی: برای ارزیابی روایی محتوایی از ضریب لاوشه استفاده شده است. در این راستا برای ۲۰ نفر خبره، ضریب لاوشه برابر با ۰/۴۲ می‌باشد.
- روایی پرسشنامه دلفی فازی: از طریق قضاوت عینی خبرگان در مورد اصلاح، ادغام، اضافه و حذف و ساختار ابعاد و معیارها انجام شده است. بدین منظور، از نظرات پنل تخصصی استفاده شده است.
- پایایی پرسشنامه دلفی فازی: روش همگرایی (همگرایی نیز بر میزان توافق پاسخ دهندگان تاکید دارد که از اعضای پاسخ دهنده در پاسخ به یک سؤال مشخص به دست می‌آید). در تحقیق حاضر از قاعده پارتو (قانون ۲۰/۸۰) استفاده شده است.
- پایایی مدلسازی تفسیری-ساختاری: برای پرسش نامه و حل به روش ISM نیز از روش سازگاری درونی استفاده شده است. بدین معنی که متغیر ۱ بر متغیر ۲ و متغیر ۲ بر ۳ اثر داشته باشد آنگاه متغیر ۱ نیز بر متغیر ۳ اثر دارد. این سازگاری بر اساس روش بولین استفاده شده است. بر اساس قاعده بولین $0=0 \times 0$ ، $0=1 \times 0$ ، $0=0 \times 1$ و $1=1 \times 1$ (Bolanos et al, 2005).

استان مازندران براساس آخرین تقسیمات کشوری دارای ۲۲ شهرستان به نام‌های گلوگاه، بهشهر، نکا، میانرود، ساری، سوادکوه، سوادکوه شمالی، جویبار، سیمرغ، قائمشهر، بابل، بابلسر، فریدونکنار، آمل، محمود آباد، نور، نوشهر، چالوس، عباس‌آباد، کلاردشت، تنکابن، رامسر و ۵۷ شهر، ۵۷ بخش، ۱۳۲ دهستان و ۳۶۴۵ آبادی می‌باشد. در شکل شماره ۱ موقعیت شهرستان‌های استان مازندران نشان داده شده است.

شکل ۱ - موقعیت شهرستان‌های استان مازندران

اقلیم استان مازندران به دلیل موقعیت خاص جغرافیایی و قرار گرفتن در میان جنگل و دریا و کوه و جلگه دارای پوشش گیاهی و جانوری ویژه‌ای است که می‌توان از آن به عنوان مجموعه‌ای بی‌نظیر از مواد اولیه آشپزی استفاده کرد. به وسیله آن می‌توان سفره‌ای بی‌بدیل از سالم‌ترین و متنوع‌ترین خوراکی‌های را دنیا فراهم کرد. غذاهای بومی و تنوع غذایی در مازندران امری غیرقابل انکار است. غذاهای منحصر به فردی نظیر مالابیب (با ماهی سفید بزرگ)، تو دل مازندرانی (نوعی شکم پر با سبزی‌های ویژه مازندران)، بیج بیج مازندرانی (با استفاده از سیب زمینی تنوری و گوجه)، ترش سماق، نان آغوز، نازخاتون، باقلا و ابیج، کدو بره و هلی آش تنها بخشی از تنوع غذایی لذیذ مازندران است که متأسفانه بسیار کم‌رنگ شده‌اند و طعم لذیذ این غذاها در اثر استفاده زیاد از غذاهای آماده از یادها رفته است.

به دلیل محدوده جغرافیایی وسیع و پراکندگی روستاهای مورد مطالعه در این پژوهش، تعدادی از دهستان‌های دارای پتانسیل جهت جذب گردشگران خوراک مورد مطالعه قرار گرفتند که شامل دهستان جنت رودبار و گلیجان در شهرستان رامسر، دو هزار در شهرستان تنکابن، بلده در شهرستان نوشهر، لاریج در شهرستان نور، هرازپی شمالی در شهرستان محمودآباد، لفور و شرق و غرب شیرگاه در شهرستان سوادکوه شمالی، چالو و دشت سر غربی در شهرستان آمل، گرماب در شهرستان ساری، توسکا چشمه در شهرستان گلوگاه، بهنمیر در شهرستان بابلسر، کلاردشت غربی در شهرستان کلاردشت می‌باشند.

۴- یافته‌ها و تحلیل داده

همانگونه که در روش تحقیق بیان شده است، پژوهش حاضر در دو بخش کیفی و کمی انجام شده است. در بخش کیفی با استفاده از تکنیک کدگذاری، از روش تحلیل محتوا استفاده شده است و در بخش کمی برای تعیین روابط بین ابعاد مدل از مدلسازی تفسیری-ساختاری استفاده شده است. شاخص‌ها، مولفه‌ها و ابعاد مدل از طریق مصاحبه با خبرگان با استفاده از روش تحلیل محتوا شناسایی شدند. در این بخش، مصاحبه‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته و مفاهیم و مقولات از طریق مراحل سه‌گانه کدگذاری باز، محوری و مقوله اصلی بررسی شدند. در نخستین مرحله، داده‌ها از یکدیگر تفکیک شده و کدهای باز از آن‌ها استخراج گردید. جدول شماره ۱ نمونه‌ای از کدهای استخراج شده را نشان می‌دهد:

جدول ۱ - نمونه‌ای از گزاره‌های کلامی و کدهای باز

کدگذاری باز	گزاره‌های کلامی
حمایت مالی دولت -ED12 توزیع عادلانه خدمات ED13-ارتقاء سطح بهداشت و سلامت -ED16 توانمندسازی و مشارکت فعالانه مردم در توسعه ED17	در ابتدای فعالیت برای یک روستا به عنوان یک مقصد گردشگری حمایت‌های دولت نقش تعیین کننده دارد. تسهیلات باید برای همه مردم روستا و گردشگران به صورت مساوی ارائه شود. از نشانه‌های پیشرفت یک منطقه بالا بودن سطح بهداشت و در دسترس بودن خدمات بهداشتی برای همه افراد به صورت برابر می‌باشد. یکی از رموز توسعه پایدار در یک منطقه استفاده و حضور فعال مردم محلی آن منطقه و دادن آموزش‌های لازم بدان‌هاست تا برای خودشان تصمیم‌گیری نمایند.
استفاده بهینه از منابع محیطی -EF18 حفاظت فعالانه از محیط زیست و تنوع زیستی -EF17 دستیابی به کشاورزی پایدار و ارگانیک -EF25 بهبود چشم انداز و منظر روستا EF22	برنامه باید طوری باشد که استفاده بهینه از منابع طبیعی رخ دهد. روستاییان به دلیل کسب درآمد از محیط زیست و طبیعت، از آن محافظت می‌کنند. کشاورزی پایدار موجب توسعه روستا می‌شود و طالب بودن برای محصولات ارگانیک، موجب توسعه آن می‌شود. با ایجاد ساخت و ساز محلی و بومی، چشم انداز روستا جذاب و سنتی می‌شود.
تنوع و گستردگی غذا EC3- توجه به اصالت غذایی -EC2 آشپزهای محلی -EC23 آموزش نیروی انسانی EC26	استان مازندران از تنوع بالایی در زمینه خوراکی‌های محلی برخوردار است. در نظر گرفتن اصالت غذایی می‌تواند سبب جلوگیری از به فراموشی سپرده شدن دستورات غذاهای محلی گردد. برای حفظ اصالت خوراکی‌های محلی و کمک به اقتصاد محلی باید از آشپزهای محلی استفاده کرد. یکی از مواردی که در رضایت گردشگران نقش کلیدی دارد آموزش نیروی انسانی است تا بتوانند وظایف خود را به بهترین نحو انجام دهند.
کاهش نرخ بیکاری EA15- بهبود وضعیت شغلی EA18- افزایش سرانه درآمد در روستا EA4- افزایش توان مالی EA9	با ورود گردشگران، افزایش اشتغال در روستا اتفاق خواهد افتاد به گونه‌ای که نیروی کار فاقد شغل کاهش می‌یابد و به تبع آن افزایش درآمد برای روستائیان را به همراه خواهد داشت.

سپس خود مفاهیم براساس ارتباط با موضوعات مشابه طبقه بندی می‌شوند که به این کار مقوله پردازی گفته می‌شود. عنوان انتخابی برای مقوله‌ها عمدتاً توسط محقق (با نگاهی به ادبیات پژوهش) انتخاب شده است و سعی بر این بوده است تا بیشترین ارتباط و همخوانی را با داده‌هایی که نمایانگر آن است داشته باشند.

جدول ۲ - مقوله‌های استخراج شده از مفاهیم تحقیق

مفاهیم	مقوله اصلی	متغیر
تبلیغات	بازاریابی	گردشگری خوراک
مکان		
کیفیت غذا	خدمات	
احیای غذا		
خلق ارزش	برنامه ریزی	
انسانی		
حمایت دولت		
فضایی-مکانی	توسعه کالبدی	
عمران و توسعه		
درآمد پایدار	اقتصادی	
رشد اقتصادی		
اشتغال پایدار		
هویت بومی و فرهنگی		
عدالت اجتماعی	اجتماعی-فرهنگی	
ساختار اجتماعی		
حفاظت و نگهداشت محیط زیست		
آلاینده‌های محیطی	زیست محیطی	

در ادامه برای ایجاد مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار روستا، از روش مدلسازی تفسیری-ساختاری استفاده شده است. سازه‌های این مدل براساس روش کیفی و طی مصاحبه با خبرگان صنعت استخراج شده است که در جدول شماره ۳ آمده است.

جدول ۳ - سازه‌های نقش گردشگری خوراک در توسعه پایدار روستا

سازه	ردیف	سازه	ردیف
درآمد پایدار	۱۰	تبلیغات	۱
رشد اقتصادی	۱۱	مکان و محل	۲
اشتغال پایدار	۱۲	کیفیت غذا	۳
هویت بومی و فرهنگی	۱۳	احیای غذا	۴
عدالت اجتماعی	۱۴	خلق ارزش	۵
ساختار اجتماعی	۱۵	عوامل انسانی	۶
حفاظت و نگهداشت محیط زیست	۱۶	حمایت دولت	۷
آلاینده‌های محیطی	۱۷	فضایی-مکانی	۸
		عمران و توسعه	۹

سپس، ماتریس ساختاری روابط درونی سازه‌ها از طریق روابط سازه سطر بر سازه ستون تأثیرگذار است مقدار صفر، سازه ستون بر سازه سطر تأثیرگذار است مقدار یک. سازه سطر و سازه ستون بر یکدیگر تأثیر متقابل می‌گذارند مقدار یک، و در

نهایت میان سازه سطر و سازه ستون رابطه‌ای وجود ندارد مقدار صفر تشکیل شد. سپس، ماتریس دستیابی پس از سازگاری تشکیل شد. این ماتریس نشان می‌دهد که برخی از سازه‌ها در ماتریس ساختاری روابط درونی با یکدیگر ارتباط ندارند اما براساس این قاعده که اگر سازه یک بر سازه دو اثر داشته باشد، و سازه دو هم بر سازه سه اثر گذار باشد، آنگاه می‌توان نتیجه گرفت که سازه یک بر سازه سوم تأثیر دارد.

جدول ۴ - ماتریس دستیابی

تیلیغات	مکان و محل	کیفیت غذا	احیای غذا	خلق ارزش	عوامل انسانی	حمایت دولت	فضایی-مکانی	عمران و توسعه	درآمد پایدار	رشد اقتصادی	اشتغال پایدار	هویت بومی و فرهنگی	عدالت اجتماعی	ساختار اجتماعی	حفاظت و نگهداشت محیط زیست	آلاینده‌های محیطی
تیلیغات	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
مکان و محل	2	1	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
کیفیت غذا	3	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1
احیای غذا	4	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1
خلق ارزش	5	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	0	1
عوامل انسانی	6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
حمایت دولت	7	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
فضایی-مکانی	8	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
عمران و توسعه	9	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
درآمد پایدار	10	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
رشد اقتصادی	11	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
اشتغال پایدار	12	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
هویت بومی و فرهنگی	13	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
عدالت اجتماعی	14	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ساختار اجتماعی	15	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1
حفاظت و نگهداشت محیط زیست	16	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
آلاینده‌های محیطی	17	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1

پس از تشکیل ماتریس دستیابی سازگار، از یافته‌های این ماتریس برای ایجاد مدل استفاده شده است. بدین منظور، مقادیر اثرات مربوط به ستون جمع شده و تاثیرگذاری آن عامل به دست می‌آید. برای تعیین اثرپذیری آن سازه نیز مقادیر مربوط به سطر جمع می‌گردد. سپس نتیجه اثرگذاری و اثرپذیری آن سازه از کم کردن مقادیر جمع سطر و ستون به دست می‌آید. در نهایت سازه‌ها را بر اساس مقادیر اثرگذاری/اثرپذیری به دست آمده به ترتیب نزولی ردیف می‌کنیم و سازه‌هایی که

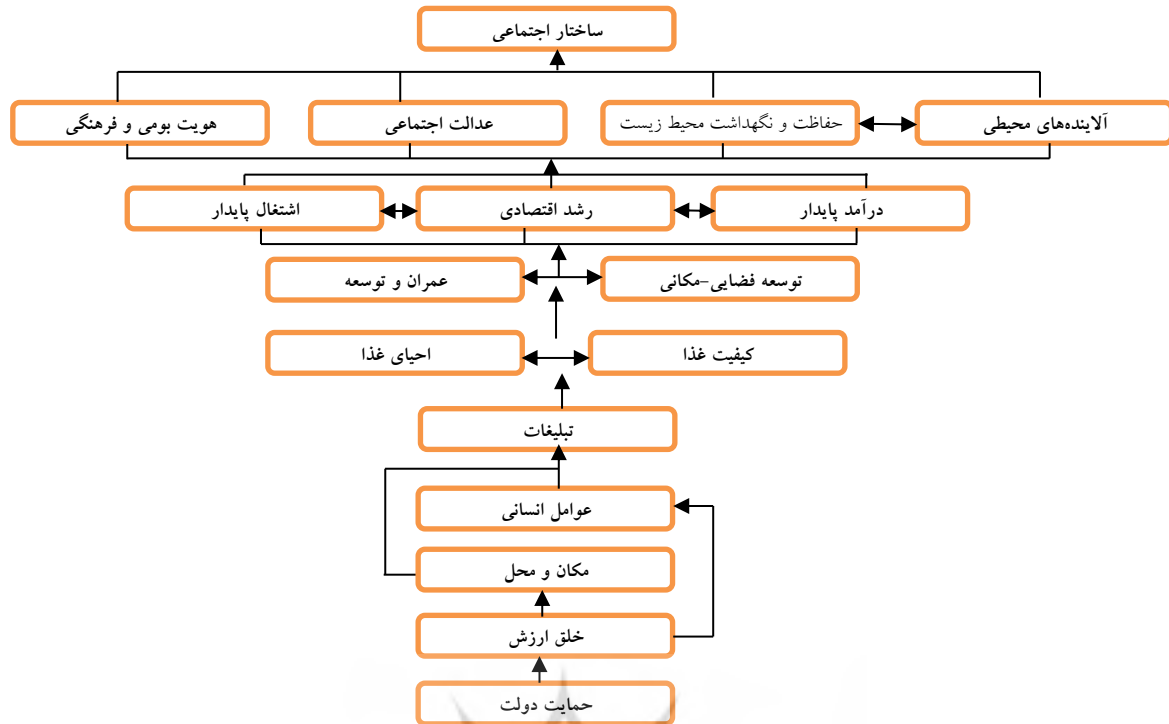
دارای یک مقدار مشترک باشند در یک سطح قرار می‌گیرند. نتایج اثرگذاری/اثرپذیری سازه‌های مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار روستا برای این تحقیق در ده سطح قرار گرفتند که در جدول شماره ۵ آمده است:

جدول ۱ - سطح بندی مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار ۶۹ روستا

نتیجه	سطح	D-R	R (وابستگی)	D (هدایت)	سازه‌ها	
وابسته	1	-16	17	1	15	ساختار اجتماعی
وابسته	2	-11	13	2	13	هویت بومی و فرهنگی
وابسته	2	-11	13	2	14	عدالت اجتماعی
وابسته	2	-11	14	3	16	حفاظت و نگهداشت محیط زیست
وابسته	2	-11	14	3	17	آلاینده‌های محیطی
وابسته	3	-4	12	8	10	درآمد پایدار
وابسته	3	-4	12	8	11	رشد اقتصادی
وابسته	3	-4	12	8	12	اشتغال پایدار
متصل	4	1	9	10	8	فضایی-مکانی
متصل	4	1	9	10	9	عمران و توسعه
مستقل	5	5	7	12	3	کیفیت غذا
مستقل	6	5	7	12	4	احیای غذا
مستقل	6	8	5	13	1	تبلیغات
مستقل	7	11	3	14	6	عوامل انسانی
مستقل	8	12	2	14	2	مکان و محل
مستقل	9	13	2	15	5	خلق ارزش
مستقل	10	16	1	17	7	حمایت دولت

پس از تعیین روابط و سطح سازه‌ها بر اساس جدول بالا، مدل بر اساس سطح آن‌ها ترسیم شده است که در شکل ۱ آمده است:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

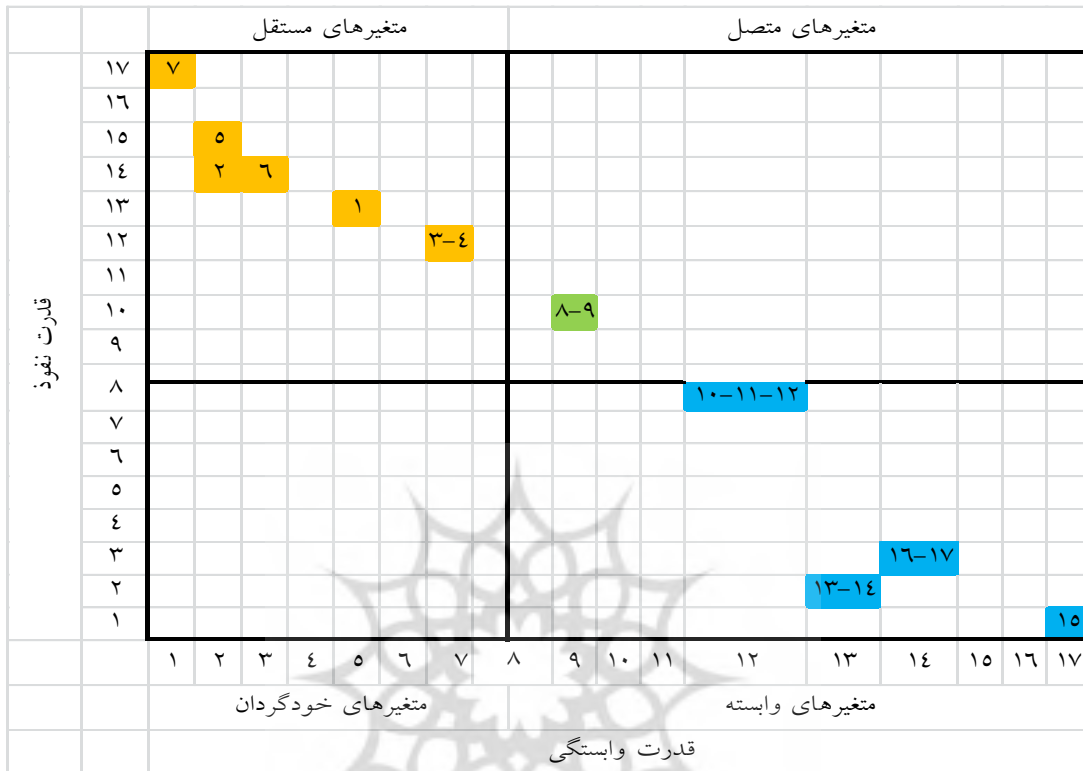
شکل ۲ - مدل تفسیری-ساختاری نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار روستاهای مازندران.

تفسیر مدل به صورت زیر می باشد:

۱. در سطح پایین مدل، سازه "حمایت دولت" قرار گرفته است که زیربنای مدل می باشد و توسعه پایدار روستاها از این سیاست شروع و به سایر سازه ها سرایت می کند. این یافته نشان می دهد که برنامه ریزی و حمایت دولت از طریق قوانین مناسب و مشوقها در رونق گرفتن گردشگری خوراک و تأثیر آن بر توسعه پایدار روستا بسیار مهم و تأثیرگذار می باشد.
۲. در سطح نهم، سازه "خلق ارزش" قرار دارد که از سازه حمایت دولت اثر می پذیرد. این یافته نشان می دهد که توجه دولت به گردشگری خوراک موجب می شود تا مدیران سازمان برای رونق گردشگری خوراک تلاش و برنامه ریزی داشته باشند.
۳. در سطح هشتم، سازه "مکان و محل" قرار دارد. این سازه از سازه قبل خود یعنی خلق ارزش تأثیر می پذیرد. این یافته نشان می دهد که مدیران به منظور رسیدن به اهداف توسعه گردشگری در راستای رشد اقتصادی و رسیدن به چشم انداز کشور، بر ایجاد مکان های مناسب گردشگری و ارائه تسهیلات برنامه ریزی داشته باشند.
۴. در سطح هفتم، سازه "عوامل انسانی" قرار دارد. این دو متغیر با یکدیگر ارتباط درونی ندارند اما از سازه سطح قبل خود اثر می پذیرند و بر سازه های سطوح بعدی اثر می گذارند. این سازه از سازه خلق ارزش تأثیر می پذیرد اما از سازه مکان و محل تأثیر نمی پذیرد. این یافته نشان می دهد که ارائه تسهیلات و امکانات رفاهی گردشگری در توانمندسازی نیروی انسانی تأثیر آنچنانی ندارد. اما، خلق ارزش از طریق ایجاد مهارت های کسب و کار به عوامل انسانی موجب می شود تا آنها توانمند شوند تا بتوانند به به کسب و کار خود رونق دهند.

۵. در سطح ششم، سازه "تبلیغات" قرار دارد که از دو سازه سطح ما قبل خود یعنی عوامل انسانی و مکان و محل تأثیر می‌پذیرد. این تأثیر نشان می‌دهد که نیروی انسانی توانمند و آشنا به مهارت کسب و کار گردشگری خوراک و همچنین وجود تسهیلات و امکانات رفاهی، موجب تعیین استراتژی‌های بازاریابی و تبلیغات می‌گردد و از این طریق موجب آشنایی مشتریان با انواع غذاهای محلی می‌گردد.
۶. در سطح پنجم، ۲ سازه "کیفیت غذا" و "احیای غذا" وجود دارد. این دو سازه بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند و از سازه‌های قبل خود یعنی تبلیغات، خلق ارزش و مکان و محل نیز تأثیر می‌پذیرند. این یافته نشان می‌دهد که انتظار می‌رود برای ارائه تبلیغات مناسب برای غذاهای محلی با کیفیت به مشتریان، بیشترین تلاش باید از سوی رستوران داران صورت بگیرد. همچنین، توانمندسازی نیروی انسانی موجب می‌شود تا مهارت در درست کردن غذاهای محلی بهبود یابد و آنها بتوانند از این طریق غذاهای محلی را به دلیل درخواست مشتریان احیا کنند. همچنین، با ایجاد مکان‌های سنتی و بومی، مشتریان به دنبال غذاهای محلی می‌گردند که این خود موجب می‌شود تا غذاهای محلی با کیفیت مناسب جهت بر آوردن انتظارات مشتریان و کسب سود بیشتر عرضه شود.
۷. در سطح چهارم، دو سازه توسعه روستا یعنی "عمران و توسعه" و "فضایی-مکانی" قرار دارد که از سازه‌های قبل خود یعنی کیفیت غذا و احیای غذا اثر می‌پذیرد. این یافته نشان می‌دهد که با مشتری پسند شدن غذاهای محلی و وجود سیل مشتریان به مکان‌ها و رستوران‌های غذاهای محلی، دولت تصمیم به توسعه کالبدی مناطق روستایی جهت مدیریت کالبد و همچنین توسعه آن می‌گیرد. این امر موجب می‌شود تا دولت چشم انداز توسعه روستا را ارائه دهد و امکانات جهت تحقق آن چشم انداز را ایجاد کند.
۸. در سطح سوم، سه سازه توسعه روستا شامل "اشتغال پایدار"، "رشد اقتصادی"، و "درآمد پایدار" قرار دارد که از سازه‌های عمران و توسعه، و فضای-مکانی اثر می‌پذیرد. این یافته نشان می‌دهد که توسعه اقتصادی پایدار وابسته به توسعه کالبدی روستا می‌باشد و با ایجاد امکانات رفاهی و تسهیلات از سوی دولت و همچنین وجود مشتریانی که به دنبال غذاهای محلی هستند، موجب می‌شود تا رشد اقتصادی روستا بهبود یابد.
۹. در سطح دوم، چهار سازه توسعه روستا شامل "آلاینده‌های محیطی"، "حفاظت و نگهداشت محیط زیست"، "عدالت اجتماعی" و "هویت بومی و فرهنگی" قرار دارد که از سازه‌های سطح سوم تأثیر می‌پذیرند. اما دو سازه "آلاینده‌های محیطی"، "حفاظت و نگهداشت محیط زیست" به دلیل همگن بودن بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند اما بر دو سازه دیگر "عدالت اجتماعی" و "هویت بومی و فرهنگی" در این سطح تأثیر نمی‌گذراند و مستقل از آنها هستند. این یافته نشان می‌دهد که با ایجاد توسعه اقتصادی در روستا و درک مردم روستا مبنی بر اینکه رشد اقتصادی آنها وابسته به حفظ منابع و زیست بوم می‌باشد، تلاش می‌کنند تا از محیط زیست خود مراقبت کنند تا مشتریان از منظره‌های طبیعی و بومی آن منطقه بیشتر لذت ببرند. اما، توسعه زیست محیطی نمی‌تواند بر هویت بومی و فرهنگی روستا تأثیر بگذارد. همچنین، دو سازه "عدالت اجتماعی" و "هویت بومی و فرهنگی" با یکدیگر ارتباط نداشته و بر یکدیگر بی تأثیر هستند. این یافته نشان می‌دهد که رشد و توسعه اقتصادی پایدار روستا موجب می‌شود تا افراد به سطح خدمات ایده آل رسیده و به بوم و هویت فرهنگی خود بیشتر توجه کنند.
۱۰. در نهایت، در سطح اول مدل، سازه "ساختار اجتماعی" قرار دارد که حاصل روابط بین سازه‌های سطوح ماقبل خود بوده و در نهایت منتج به توسعه پایدار روستا می‌گردد. به عبارتی با بهبود ساختار اجتماعی روستا، می‌توان انتظار داشت که به سطح چشم انداز کشور خواهیم رسید. این یافته نشان می‌دهد که با بهبود سطح

خدمات به روستائیان، عملکرد رفاه روستا نیز بهبود می یابد و در نهایت رضایتمندی مردمان روستا کسب خواهد شد و آن ها برای رشد اقتصادی خود بیشتر تلاش کرده و در نهایت دولت می تواند به اهداف خود دست یابد.

شکل ۳ - سطح بندی سازه های مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار روستاهای مازندران با استفاده از روش MICMAC.

در این مرحله با استفاده از نرم افزار میک مک نوع سازه ها با توجه به اثرگذاری و اثرپذیری بر سایر سازه ها مشخص خواهد شد و پس از تعیین قدرت نفوذ با اثرگذاری و قدرت وابستگی سازه های مدل، می توان تمامی سازه ها را در یکی از خوشه های چهارگانه روش ماتریس اثر سازه ها طبقه بندی کرد. شکل ۲ تحلیل میک مک را نشان می دهد.

در این تحلیل، سازه ها بر حسب قدرت هدایت و وابستگی به چهار دسته تقسیم می شوند. اطلاعات هدایت و وابستگی در جدول ۵ آمده است. قدرت هدایت و وابستگی مدل نقش گردشگری خوراک بر توسعه پایدار روستا در نگاره ۲ آمده است. ۱. خوشه خودگردان: سازه دارای قدرت هدایت ضعیف و وابستگی ضعیف در قسمت خودگردان قرار دارند و به طور کلی از سیستم جدا می شوند. هیچ سازه ای در این ناحیه قرار ندارد و این نشان از همبستگی و ارتباط بین سازه ها است.

۲. خوشه وابسته: خوشه دوم سازه های است که قدرت هدایت کم و وابستگی قوی دارند. ۸ سازه شامل "ساختار اجتماعی"، "هویت بومی و فرهنگی"، "عدالت اجتماعی"، "حفاظت و نگهداشت محیط زیست"، "آلاینده های محیطی"، "درآمد پایدار"، "رشد اقتصادی"، "اشتغال پایدار" در این دسته قرار دارد. این سازه ها عمدتاً منتج به موفقیت در توسعه پایدار روستا می شوند که برای ایجاد آنها سازه های زیادی دخالت دارند و خود آنها کمتر می توانند زمینه ساز سازه های دیگر شوند.

۳. خوشه متصل: این خوشه شامل سازه با قدرت هدایت و وابستگی قوی است. در این تحقیق دو سازه " فضایی- مکانی"، و " عمران و توسعه" در این دسته قرار دارند و این نشان از آن دارد که سازه‌های مستقل از طریق این دو سازه مهم بر سازه‌های وابسته اثر می‌گذارند.

خوشه مستقل: خوشه چهارم دارای سازه با قدرت هدایت قوی و وابستگی ضعیف است. این دسته از سازه موجب هدایت سیستم می‌شوند و نیاز به توجه بیشتری دارند. در تحقیق حاضر هفت بعد شامل "کیفیت غذا"، "احیای غذا"، "تبلیغات"، "عوامل انسانی"، "مکان و محل"، "خلق ارزش"، "حمایت دولت" در این دسته می‌باشند.

۵- بحث و فرجام

اگر توسعه روستایی به عنوان یک ضرورت در نظر گرفته شود که متأسفانه به دلایل متعدد و به رغم تمام تلاش‌های انجام شده، مغفول مانده است؛ آنگاه می‌بایست گردشگری را به عنوان یک راه حل اساسی در نظر گرفت. خصوصاً در استان مازندران که تعداد روستاهای مستعد فعالیت در زمینه گردشگری زیاد است می‌توان با یک برنامه ریزی درست و اصولی از پتانسیل‌های موجود در زمینه گردشگری روستایی به طور عام و گردشگری خوراک به طور خاص بهره فراوان برد. دایر شدن تدریجی رستوران‌های محلی و همچنین فروش محصولات غذایی در بازارهای محلی و استقبال از برخی جشنواره‌های مرتبط با خوراک محلی که در برخی روستاهای نمونه گردشگری برگزار می‌شود، نشان از توجه گردشگران به امر گردشگری خوراک محلی و روستایی دارد. منحصر به فرد بودن محصولات غذایی محلی در این استان و بهره‌گیری از هر آنچه طبیعت در اختیار ساکنان محلی قرار داده سبب می‌شود طعم و مزه غذاها تبدیل به خاطره‌ای به یاد ماندنی برای گردشگران شود و همه اینها تنها با حفظ اصالت در پرورش محصولات محلی، روش طبخ و سرو آن ممکن است. توسعه این بخش از گردشگری علاوه بر حفظ سنتها و اصالت محلی سبب توسعه همه جانبه و پایدار در نواحی روستایی می‌شود و دغدغه اشتغال و کسب درآمد و رفاه را برای روستاییان که از جمله آن زنان روستایی می‌باشند را فراهم می‌سازد و سبب توانمندسازی نیمی از جمعیت روستاها که تاکنون نادیده گرفته می‌شدند می‌شود.

کشورها و مناطق زیادی در سرتاسر جهان با تمرکز و توجه بر فرصت‌هایی که ارتباط خوراک و گردشگری فراهم می‌سازد توانسته‌اند مزیت رقابتی در این خصوص ایجاد کنند و از گردشگری خوراک به عنوان ابزاری مهم برای تمایز مقاصد گردشگری و رونق گردشگری جهت توسعه پایدار جوامع خصوصاً جوامع روستایی استفاده کنند. در کشور ما ایران، متأسفانه تاکنون توجهی در خور به مقوله گردشگری خوراک نشده است. توجه به گردشگری خوراک از طریق برنامه ریزی جهت استفاده از نیروی انسانی کارآمد و از طریق حمایت‌های دولتی با استفاده از ابزارهای تبلیغاتی مناسب جهت احیای غذاهای بومی و سنتی با کیفیت و خلق ارزش میسر می‌گردد. و مجموعه این عوامل سبب توسعه اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و زیست محیطی سکونتگاه‌های روستایی خواهد شد و به واسطه آن در روستاهای مورد مطالعه وضعیت راه‌ها و ساختمان‌های مسکونی بهبود یافته است. برای جوانان روستایی ایجاد اشتغال کرده است و در نتیجه مهاجرت به شهر بسیار کم شده و حتی در بعضی مواقع مهاجرت معکوس اتفاق افتاده است. از آنجا که حل مشکلاتی همچون فقر، بیکاری، مهاجرت و بهره‌وری پایین در نقاط روستایی از اهمیت بالایی در برنامه‌های توسعه برخوردار است، رونق صنعت گردشگری به ویژه گردشگری خوراک در نواحی روستایی استان مازندران می‌تواند راهگشای بسیاری از معضلات مردم این نواحی باشد. عرضه صنایع دستی محلی دوباره رونق گرفته و در نتیجه هویت بومی مردم حفظ شده خصوصاً در رستوران‌های سنتی محلی از لباس‌های بومی استفاده شده است. و در نهایت گردشگری خوراک توانسته از منظر زیست محیطی هم باعث کاهش آلاینده‌ها و توجه بیشتر به محیط زیست روستایی شود.

با بررسی مطالعات موجود و توجه به یافته‌های تحقیق بایستی با رعایت تمهیداتی، گردشگری خوراک توسط مسئولین و بخش خصوصی مربوطه مورد توجه قرار گیرد. در غیر این صورت یکی از مهم‌ترین و زیباترین میراث فرهنگی کشور در طول زمان از بین خواهد رفت. بنابراین برای حفظ این میراث کهن و نیز توسعه گردشگری خوراک در منطقه راهکارهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- ایجاد و توسعه رستوران‌های سنتی و مراکز پذیرایی، اقامتگاه‌های بوم گردی و فروشگاه‌های عرضه مواد غذایی محلی تازه و ارگانیک در روستاهای هدف گردشگری استان جهت آمادگی برای جذب هر چه بیشتر گردشگران خوراک.

- آگاهی دادن و توجیه گردشگران خوراک از نحوه زندگی و فرهنگ مردم روستا در جهت حفظ ارزش‌های اجتماعی-فرهنگی مردم منطقه.

- آموزش روستاییانی که که به طور مستقیم با گردشگران خوراک در ارتباط هستند در جهت ارائه خدمات مؤثر و کارآمد. - جلوگیری از آلودگی محیط زیست توسط گردشگرانی که به منطقه وارد می‌شوند و همچنین آگاهی دادن به افراد ساکن در روستا جهت جلوگیری از آلودگی‌های محیطی که گردشگران با این آلودگی‌ها روبرو نشوند.

- به فضای معماری داخلی و بیرونی مراکز غذایی و رستوران‌ها در روستاهای هدف گردشگری بیشتر توجه گردد و متناسب با سبک و شیوه سنتی منطقه خاص خود و یا ترکیبی از شیوه‌های سنتی و مدرن ساخته شود.

- به جلوه ظاهری غذاها و خوردنی‌ها و ظروف سرو غذا برای ارائه به گردشگران خوراک توجه شود و حسن سلیقه و زیبایی خوراکی‌ها و نوشیدنی‌ها و ظروف در نهایت خود به کار برود.

- تلاش در جهت برندسازی غذاهای محلی و سنتی استان مازندران در سطح بین‌المللی.

- ایجاد بازارهای روزانه و هفتگی مواد غذایی اعم از محصولات کشاورزی، باغی و دامی در روستاهای استان مازندران.

۶- منابع

امین، معصومه و دادرس، حسن (۱۳۹۴). گردشگری غذا و توسعه پایدار مقصدهای گردشگری (نمونه موردی: استان گیلان). چهارمین همایش

ملی گردشگری، جغرافیا و محیط زیست. <https://civilica.com/doc/452844>

ایزدی، حسن (۱۳۹۴). گردشگری غذا فرصتی برای توسعه پایدار روستایی در ایران. پژوهش‌های روستایی، ۶(۱)، ۶۵-۹۶.

<https://doi.org/10.22059/jrur.2015.54232>

جعفری مهرآبادی، مریم؛ اکبری، مجید؛ عطایی، فرزانه و رازقی، فرزانه (۱۳۹۶). مدل یابی ساختاری-تفسیری عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری غذا (نمونه موردی: شهر رشت). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی (چشم انداز جغرافیایی)، ۱۲(۳)، ۶۹۸-۶۸۱.

https://jshsp.rasht.iau.ir/article_535978.html

حسنی، قاسم (۱۳۹۸). بررسی نگرش گردشگران نسبت به غذاهای محلی بومی در مازندران. برنامه ریزی توسعه گردشگری، ۸(۲)، ۱۰۴-۹۱.

<https://doi.org/10.22080/jtpd.2019.14551.2876>

خوشه بست، فرزانه؛ باورصاد شهری پور، سارا و باورصاد شهری پور، خدیجه (۱۴۰۰). بررسی نقش گردشگری غذا در توسعه پایدار گردشگری استان خوزستان شهر آبادان. دومین کنفرانس ملی مدیریت و صنعت گردشگری، تهران، بهمن ۱۴۰۰.

<https://sid.ir/paper/901746/fa>

رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ قادری، اسماعیل (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چارچوب‌های نظریه‌ای).

فصلنامه مدرس، ۶(۲)، ۴۱-۲۳. <https://hsm.sp.modares.ac.ir/article-21-4582-fa.html>

زمانی کاسمانی، سپیده؛ وثوقی، لیلا و نجارزاده، محمد (۱۳۹۴). بررسی نقش غذای محلی در توسعه گردشگری با تمرکز بر بازاریابی و توسعه اقتصادی. پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه سمنان، دانشکده گردشگری. <https://civilica.com/doc/1636767>

- سرور، رحیم؛ اکبری، مجید و درویش، بهروز (۱۳۹۶). طراحی مدل توسعه گردشگری غذا در ایران با رویکرد مدل سازی ساختاری-تفسیری. *جغرافیا (فصلنامه علمی-پژوهشی و بین المللی انجمن جغرافیایی ایران)*، ۱۵(۵۳)، ۹۰-۷۳. https://mag.iga.ir/article_254314.html
- گی، چاک وای. جهانگردی در چشم انداز جامع. ترجمه: علی پارسایان و سید محمد اعرابی (۱۳۹۰). تهران: انتشارات دفتر پژوهشهای فرهنگی. <https://www.adinehbook.com/gp/product/9646269095>
- میرتقیان رودسری، سید محمد؛ غریبی، نجمه (۱۳۹۲). گردشگری غذا و توسعه پایدار مقصدهای گردشگری (مطالعه موردی: استان همدان)، دومین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، همدان، تیر ۱۳۹۲. <https://civilica.com/doc/276670>
- نیک رفتار، طیب؛ کریمی زاده، الهه و حسینی، الهه (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر بر گردشگری غذاهای محلی در استان گیلان. *گردشگری و توسعه*، ۷(۴)، ۱۳۳-۱۱۹. [doi:10.22034/JTD.2019.120397.1351](https://doi.org/10.22034/JTD.2019.120397.1351)
- فاضل نیا، غریب؛ شمس الدینی، علی و دهقانی، کیومرث (۱۳۹۲). تحلیلی بر کیفیت مکان در سکونتگاه‌های روستایی شهرستان ممسنی (مطالعه موردی: بخش دشمن زیاری). *کاوش‌های جغرافیایی مناطق بیابانی*، ۱(۲)، ۱۹۵-۲۲۰. <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2345332.1392.1.2.10.8>
- Aslimoski, P. Gerasimoski, S. (2012). Food and Nutrition as Tourist Phenomenon, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 44, 357 – 362. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2012.05.039>
- Azman, M. (2012). Food Tourism in Special Events and Festivals in Appalachian Ohio, Master thesis, *Ohio University*.
- Bolanos, R. Fontela, E. Nenclares, A. Paster, P. (2005). Using interpretive structural modeling in strategic decision making groups. *Management Decision*, 43(6), 8..... <https://doi.org/10.1108/00251740510603619>
- Buczowska, K. (2014). Local food and beverage products as important tourist souvenirs. *Turystyka Kulturowa*, 1, 47-58. <http://doi.org/bwmeta1.element.desklight-4dc4bde5-f2b8-429e-a75c-92cc5ac2dd04>
- Dougherty Michael, L. Brown Laura, E. Green Gary, P. (2013). The Social Architectur of Local Food Tourism: Challenges and Opportunitis for Community Economic Development, *Journal of Rural Social Sciences*, 28(2), 1–27. <https://egrove.olemiss.edu/jrss/vol28/iss2/1>
- Fountain, J. (2022). The future of food tourism in a post-COVID-19 world: insights from New Zealand: *Journal of Tourism Futures*, 8(2), 220-233. <https://doi.org/10.1108/JTF-04-2021-0100>
- Hall, M. Sharples, L. Mitchell, R. Macionis, N. Cambourne, B. (2003). Food tourism around the world: Routledge. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780080477862>
- Hjalager, M. Richards, G. (2002). Tourism and gastronomy. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203218617>
- Horng, J. Tsai, Ch. (2012). Culinary Tourism Strategic Development: an Asia-Pacific Perspective, *International Journal of Tourism Reserch*, 14, 40–55. <https://doi.org/10.1002/jtr.834>
- Londoño, L. (2010). Gastronomy Tourism: An Opportunity for Local Ddevelopment in Catolonia? A Stakeholder Analysis. <http://hdl.handle.net/10419/120176>
- MAF Achievement Fund. (2009). Sustainable Tourism for Rural Development. Country: Republic of Serbia. <http://mdgfund.org/program/sustainabletourismruraldevelopment>
- Mak, A. H.N, Lumbers, M. Eves, A. Chang, R. C. (2012). Factors influencing tourist food consumption: *International Journal of Hospitality Management*, 31(3), 928-936. <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.10.012>
- Murray, I. Haraldsdóttir, L. (2004). Developing a Rural Culinary Tourism Product: Considerations and Resources for Success. <http://www.academia.edu/2038965>

- Norris, M. Winston, N. (2007). Second Homes in Scenic Rural Areas of Ireland: Preliminary Results from a Study a Social, Economic and Enviromental Impacts. Paper Presented at: The European Network For Housing Research (ENHR) *International Conference on Sustainable Urban Areas*, 25-28 June 2007. <http://dx.doi.org/10.1080/09654310903053448>
- Schlüter, G. (2011). Anthropological Roots of Rural Development: a Culinary Tourism, Case Study in Argentina, *Journal Tourismos*, 6(3), 77-91. <https://doi.org/10.26215/tourismos.v6i3.249>
- Sims, R. (2009). Food, place and authenticity: local food and the sustainable tourism experience. *Journal of Sustainable Tourism*, 17(3), 321-336. <https://doi.org/10.1080/09669580802359293>
- Su, M. Wall, G. (2014). Community Participation in tourism at a world heritage site: Mutianyu Great Wall, Beijing, China. *International Journal of Tourism Research*, 16(2), 146-156. <https://doi.org/10.1002/jtr.1909>
- Yurtseven, R. Ozan, K. (2011). Local Food in Local Menus: The Case of Gokceada, *Tourismos, An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 6(2), 263-275. <https://doi.org/10.26215/tourismos.v6i2.230>
- Zhang, D. Allagui, A. (2021). "Fundamentals and performance of solar photovoltaic systems", In Design and Performance Optimization of Renewable Energy Systems, *Academic Press*, 117-129. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-821602-6.00009-2>

